

George Apostoiu

Dan Hăulică, ultimul boier al culturii române

„Cultura”, nr. 485, 19 septembrie 2014

Mă tem că Dan Hăulică, ieșind din lumina Soarelui, închide șirul boierilor emancipați din cultura română deschis de Vasile Alecsandri, continuat de Martha Bibescu, Anna de Noailles, George Enescu, Constantin Brâncuși, Elvira Popescu, cei care s-au impus în cultura franceză prin europenismul lor superior și durabil.

Predecesorii lui au avut norocul să strălucească în sindrofii mondene din saloanele pariziene. Hăulică a trebuit să se folosească de conferințe, congrese, reuniuni diplomatice ca să ilustreze, în continuare, vigoarea civilizației din care venea, cea românească, lipsită de avantajele facile ale recunoașterii – limba, trecutul și faima – de care beneficiază orice stat mare și puternic. Pesimiștilor noștri care se consideră victime ale destinului istoric – sunt mulți! – le anula complexul printr-un raționament detașat și sănătos: „Nu trebuie să ne identificăm în mod simplist doar cu rădăcinile noastre, ci și cu izvoarele noastre, cu ceea ce este vital și dinamic precum cariatidele grecilor antici; să ne identificăm cu un principiu mereu viabil și să nu rămânem în orizontul îndepărtat al începuturilor“ (intervenție la Seminarul internațional Penser l’Europe pe tema *Les droits de l’homme et les valeurs du monde européen*, București, 2012).

În ianuarie 1988, la Simpozionul internațional *Europe sans rivage de la Paris*, la care intelectuali și scriitori în vogă ai momentului discutau despre identitatea culturală a Europei, Dan Hăulică a exprimat optimist, cumpătat sau prudent, cum vor să înțeleagă unii și alții, oricum convingător, tensiunea lumii din care venea: „...nu aș putea să nu vă împărtășesc gândul că avem de-a face, astăzi, cu o materie devorată de nerăbdare, cea care i-a inspirat lui Dostoievki aceste cuvinte de neuitat: «Europa, ce lucru teribil și simplu!»... Cred, de altfel, că pentru Occident ar fi interesant să vadă în Est nu numai cealaltă parte amputată a Europei, ci și o mare poartă spre ceva mult mai vast; pentru că, prin oamenii care vin din Est, (Occidentul) poate să intre în domeniul imens al Asiei, are acces la atitudini orientate spre India – ca și șansa de a suprima egolatria individualismului occidental, de exemplu – să depășească, dacă vreți, orice îndoială faustiană...“. Textul din care citez este în franceză, evident, așa cum a fost pronunțat și reținut în volumul *Europe sans rivage* (Ed. Albin Michel, 1988). Franceza lui Hăulică este încărcată de sensuri, stilul baroc – este marele și ultimul stilist baroc în scrierea românească – permite interpretări diferite; sper să nu-l fi trădat.

Dan Hăulică nu impunea, ci cucerea admirația. O smulgea până și de la cei care nu erau familiarizați cu aerul rarefiat al artei și ideilor. Domol și voit discret, părea ostil oricărei bătălii. Nici măcar cu timpul nu a vrut să se aibă în pace. Îi plăcea să îmbrace haină boierească, cea a timpului nemăsurat, pentru a-și oferi răgazul să rămână în intimitatea artei și a ideilor. Se sustrăgea cotidianului și disprețuia apariția „contabililor“ în cultură, taxați fără menajamente ca semn al unei hărnicii frivole de care creația și activitatea intelectuală trebuie ferite.

Se va fi bucurat când a intrat în diplomatie, dar, trebuie să o spun pentru că l-am cunoscut și în această togă, datorează noii profesiuni un plus de confort pentru a intra mai ușor în ambianța emancipată de care avea nevoie. Ca și în cazul lui Blaga, căruia diplomația i-a oferit condiții mai bune pentru a se dedica nestingherit creației, mai ales operei filozofice, prin diplomație Hăulică a avut șansa să cunoască direct fermentii înnoirii artei europene și mondiale.

Ceea ce trebuie spus – eu o spun cu admirație – este un adevăr: ca ambasador la UNESCO sau reprezentant al României la Uniunea Latină, Hăulică a rămas criticul, criticul de artă. Cazul lui trimite cumva la Rubens. Nu se cade să se meargă prea departe cu această comparație, marele pictor a avut imense profituri din relațiile cu Maria de Medicis, cu Infanta Isabela sau cu Sir Dudley Carleton de la Buckingham, cărora le vindea nu numai tablouri. Rubens nu a încetat să picteze chiar și când afacerile mergeau în mare profit. Picta fără răgaz. Știa că nu trebuie să-și consacre întregul timp smulgerii păcii pentru țara lui din mâinile puternicei Spanii. Seara își propunea să descopere frumusețea lui Héléne Fourment, iar dimineața stăruia să surprindă pe pânză inefabilul unui surâs cardinal. Pentru Rubens, Héléne Fourment era ideea de frumos. Pentru Dan Hăulică ideea era frumosul în sine, rupt de politică. Nu lupta, mai bine zis nu-și propunea să învingă oricum. Sper să mă ierte pentru că spun, nu pentru posteritate, ci pentru mine, că până și absența charismei (reală) o ascundea sub scutul unei băătăii cu el însuși, nu cu alții. A avut acest handicap.

Selecta cu grijă manifestările publice la care participa. Răspundea invitațiilor la care urma să vorbească. Și nu se risipea. Avea darul rar de a vorbi fascinant în public și ținea să lase impresia că improvizează. În realitate, discursurile lui erau rodul savant al căutărilor nocturne într-o uriașă bibliotecă, un bun propriu de care nu s-a despărțit niciodată. O povară aleasă. Era câștigat de temele mari ale culturii și le nota oriunde se afla cu fervoare calculată (risc acest aproape oximoron). Nu-i plăcea să se precipite, dar nici să-i fure clipa gândul. Detesta graba. Curgerea timpului o măsură în adorația pentru idei. Nu în ore, nici în zile, luni sau ani. În câteva împrejurări am avut ocazia să-l surprind scriind, notându-și gândurile rupt total de lumea în care se găsea. Umplea filele înșirând literele dadaist, în toate direcțiile. Eu știu de existența a zeci de caiete-manuscris. Are, cu siguranță, sute. Odată, după o intervenție strălucitoare la un congres al Uniunii Latine, ținut la Lisabona, în 1997, i-am propus să adune măcar o parte din note sub o temă și să le dea unei edituri. Nu mi-a răspuns decât cu o privire. A trebuit să înțeleg că îi era indiferentă autoritatea datoare hârtiei publice; oratoria îi satisfăcea suficient orgoliul. Poate că în spatele aceluia gând negrăit și-a investit credința în posteritate. Ca orice om superior, a avut conștiința sinelui, de aceea, cred, nu dorea să-l ostenească în viața de acum dovezile darurilor lui.

Revin la Hăulică-diplomatul pentru că, și în acea lume cu ștaif și oarecum încremenită, el a rămas un nonconformist. Civilizat, desigur. Unii suportau greu lipsa lui de punctualitate. Îi înțeleg, nu-l cunoșteau. Hăulică disprețuia tăcut zarva minoră și zbaterea funcționărească din instituții. Mai ales când era vorba de instituții investite cu misiuni majore ca UNESCO, Uniunea Latină sau Uniunea Europeană. „Putem respecta o instituție fără a face reverențe prostești (în text este folosit singularul: „révérence béate“) față de înalții funcționari de la Bruxelles sau din alte centre internaționale. Instituția poate fi utilă, legitimă; totuși, constatăm că în materie de cultură, Uniunea Europeană nu are nime importante să propună. Între cele două războaie a fost creat un Institut al Mediteranei, cu Valéry, cu alte nume foarte mari; acum nu avem nimic comparabil. Dacă priviți, de exemplu, la preocupările artistice ale Uniunii Europene pe care ni le propune săptămânal prin emisiunile de televiziune, constatăm o sărăcie dezarmantă. Este păcat că aparatul publicitar al unei organizații atât de importante ca cea de la Bruxelles cade în plasa veleitarismului, a micilor experiențe de amatori adesea lamentabile“ (*Penser l'Europe*, București, 2012).

La UNESCO și la Uniunea Latină unde a fost timp de zece ani un strălucit reprezentant al României, intervențiile lui Dan Hăulică deveniseră un privilegiu pentru ascultători. Înaintea lui, un prestigiu asemănător îl atinsese doar Valentin Lipatti. Strălucea prin oratorie, era oportun,

logic, prețios, rafinat, orgolios. Adora să surprindă auditoriul prin recursul la citate. Era sau devenise una dintre excepțiile încântătoare ale oricărei reuniuni. Am mai spus-o: realiza – involuntar sau nu – o distanță între el și auditoriu. Nu a fost niciodată în afara cursului istoriei. Cel puțin așa îl știu eu. În noiembrie 1991, în timpul conferinței generale UNESCO, un delegat a declanșat corul de critici la adresa regimului de la Belgrad socotit vinovat pentru războiul ce avea să pulverizeze Iugoslavia. Dan Hăulică a cerut cuvântul. Eram, recunosc, neliniștit pentru că nu știam ce va spune; nu aveam mandat pentru o intervenție politică și nici UNESCO nu era locul cel mai potrivit pentru astfel de ciocniri. Cu vocea lui blândă, în acel ritm sacadat atât de particular pe care și-l cultiva, Dan Hăulică a spus, în esență: războiul trebuie oprit; acolo, pe acel teritoriu, trăiesc oameni; acolo se află un uriaș patrimoniu de civilizație. A fost aplaudat. Lansa un apel valabil atunci, acum și oricând.

Înainte de a ne părăsi, bolnav, asistat de doctori, Dan Hăulică a riscat să iasă din spital pentru a-și mărturisi public iubirea pentru Christina, doamnă a devotamentului total. Acum, acolo, nu mă îndoiesc, o va face din nou. Îi este dator. În viața de aici nimeni nu i-a respectat mai mult decât Christina răsfățul de care a avut atâta nevoie pentru a putea să strălucească.